

ГОЛОВНИЙ ОТАМАН ДОНЕЦЬКОГО КРЯЖУ – МИХАЙЛО МАЛАШКО

Ще й досі для більшості мешканців Покровського району та всього Донбасу залишається маловідомою постать головного отамана Донецького кряжу – Михайла Малашка, який упродовж 1917-1918 років боронив український Донбас від червоних і білих росіян.

Тривалий час, посилаючись на книгу Белаш О. М. Белаш В. Ф. «Дороги Нестора Махно», більшість авторів, які досліджували біографію Малашка, помилково вказували місце народження отамана, як село Софіївка Криворізького району Дніпровської області. Але лише краєзнавець Коновець-Поплавська І., вивчаючи архівні матеріали, знайшла справжні дату і місце народження отамана. [1, с. 351]

Михайло Малашко народився 4 листопада 1885 році у заможній багатодітній родині в селі Георгіївка Маріупольського повіту (сучасне село Георгіївка, Мар'їнської громади Покровського району). Про перші роки життя майбутнього отамана ми маємо обмаль інформації. За однією інформацією він здобув медичну освіту і був фельдшером. Був одружений на Катерині Тарасовій і жив напередодні війни, ймовірно, у Бахмуті або його околицях, де у подружжя у 1913 році народилась донька Єлисавета. З початком Першої світової війни Михайло був мобілізований в армію та служив у званні ефрейтора у Стрілецькому полку Офіцерської стрілецької школи, яка базувалась на Аланських островах у Балтійському морі. [2, с. 120; 3, с. 246; 4, с. 11; 5 с. 201]

Після Лютневої революції у 1917 році Малашко М. В. брав активну участь в українському військовому русі. Так в червні на 2-му Всеукраїнському військовому з'їзді він був обраний депутатом Всеукраїнської військової ради від округу Фінляндії і був кооптований до Української Центральної Ради. Невдовзі після цього Малашко М. В. призначили повітовим інструктором Української Центральної Ради у Слов'яносербський повіт.

По приїзду у повіт він оселився у Луганську в будинку Гербера на Садовій вулиці. Як інструктор Малашко М. В. на Луганщині виступав на численних мітингах і зборах з доповідями про український національний рух, висвітлював і роз'яснював діяльність Української Центральної Ради. Результати діяльності Малашка, як українського агітатора, невдовзі дали свої сходи, 8 жовтня 1917 року на повітовому селянському з'їзду у Луганську більшість делегатів прийняло рішення вивісити вперше на Донбасі над державною установою (на будинку повітового земства) жовто-блакитний прапор. Що і було зроблено. [4, с. 11; 5, с. 201; 6, с. 16; 20]

Перебуваючи на Луганщині, Малашко М. В. був обраний у місцеве земство. Восени 1917 року він став головою Української повітової Ради Слов'яносербського повіту, яка існувала з літа 1917 року, водночас він був призначений заступником комісара Донецького басейну від Української

Центральної Ради. Також в Луганську він виступив організатором Вільного козацтва (в окремих публікаціях його називали курінним отаманом). Кандидатура Малашка М. В. була висунута на вибори до Українських Установчих Зборів від українського списку № 5 Української партії соціалістів революціонерів і Селянської спілки.

[5, с. 201; 7, с. 204-207]

З початком першої радянсько-української війни у грудні 1917 року Малашко М. В. намагався підтримувати громадський порядок у Луганську і протидівав місцевим більшовикам, які робили спроби озброїтись, отримуючи зброю з окупованого росіянами Харкова. Після того, як Луганськ був захоплений 24 грудня 1917 року російським більшовикам на чолі з Сабліним Ю. В., Малашко М. В. вимушений був переховуватись.

Не зважаючи на те, що Луганщина була окупована в кінці січня 1918 року, Малашко М. В. обрали членом Українських Установчих Зборів.

[5, с. 201; 7, с. 204-207]

У квітні 1918 року під час звільнення Донбасу військами Троїстого союзу і частинами Слов'янської групи Армії УНР Малашко М. В., відповідно до спогадів Зоріної М., командував загоном Вільного козацтва, який брав участь у звільненні Луганщини від більшовиків. Після звільнення німцями Луганська 28 квітня 1918 року, Малашко М. В. зі своїм загоном повернувся у місто. В Луганській в'язниці Малашко М. В. проводив допити затриманих, яких підозрювали у зв'язках з більшовиками. [8, с. 5; 6, с. 24]

Як склалось життя Малашка М. В. в перші місяці після гетьманського перевороту і проголошення 29 квітня 1918 року Української Держави ми не знаємо. З великою ймовірністю загін Малашко М. В. був роззброєний німцями, як і всі загони Вільного козацтва на Катеринославщині. А самого отамана могли переслідувати, оскільки він був членом опозиційної партії УПСР і членом УЦР.

Але в восени 1918 року Малашко М. В. вже працював народним учителем у селищі Гришине (сучасне місто Покровськ), про це писав у своїх спогадах Стефанович М., який в той час перебував у Донбасі. Його слова підтверджує Мазепа І. П., який писав, що Малашко М. В. «працював народним учителем у Бахмутському повіті».

Чому Малашко М. В. пішов працювати вчителем? Пояснення ми знаходимо у Стефановича М., який повідомляв, що влада в Донбасі за гетьмана була в руках проросійські налаштованої адміністрації і «...лише в шкільництві і по залізницях видно було український напрямок». Тобто в шкільництві Малашко М. В. мав можливість продовжити легальну боротьбу за український Донбас. [9; 10; 11, с. 3]

19 листопада 1918 року в Гришиному відбувся Антигетьманський переворот на чолі з сотником Гудвіло. З великою ймовірністю можна стверджувати, що Малашко М. В. брав активну участь у повстанні або навіть був одним з організаторів цього повстання. Після відновлення влади Української Народної Республіки у Гришиному та його околицях

Малашко М. В. організував з місцевих добровольців селян і шахтарів загін Вільного козацтва, який назвали «Загін Донецького Кряжу».

Бійці Загону Донецького Кряжу, як пише історик Тимченко, виглядали наступним чином: «Воїни цього куреня носили звичайну для них шахтарський одяг, до якого додавалися селянські кожухи, прикрашені жовто-блакитними стрічками». Організатор Вільного козацтва у Кам'янському Бульбенко Ф. П. потім писав, що зоною оперування цього загону був «трикутник Гришине - Ясинувата – Волноваха», тобто загін діяв переважно на території сучасного Покровського району.

Перший тиждень загін на чолі з Малашко М. В. роззброював загопи прихильників гетьмана Скоропадського П. П. і допомагав ліквідувати стару гетьманську адміністрацію на території сучасної Покровщини. Також Малашко М. В. проводив роззброєння дрібних більшовицьких загонів, які з'являлись біля селища Гришине.

За свідченням Бульбенка Ф. П. загін брав участь у боях з «білими», що цілком ймовірно, оскільки 18 листопада 1918 року донці вже окупували значну частину Донбасу з такими містами, як Юзівка і Волноваха.

[12, с. 311; 13, с. 156; 14, с. 65; 15, с. 115]

На початку грудня 1918 року загін Малашко М. В., який в той час вже налічував 300 бійців і мав свій бронепотяг, відкликнувшись на заклик отамана Українського республіканського коша Воробьова Г. В., вирушив у Катеринослав, щоб допомогти йому роззброїти залишки 8-го Катеринославського корпусу, що був проросійські налаштований. Але у самому передмісті Катеринослава загін разом з бронепотягом 5 грудня 1918 року захопили більшовики. Після тривалих перемовин без зброї Малашко М. В. з 200 бійцями, які залишились з отаманом на бронепотязі, все ж таки виїхали у місто. [13, с. 156; 16, с. 18-19]

По приїзду до Катеринослава Малашко М. В. увійшов до Штабу українських республіканських військ Катеринославщини. Загін Донецького Кряжу розмістився в місті у готелю Пасаж. Але мирна робота тривала недовго і вже 25 грудня 1918 року повстанці на чолі з Нестером Махном почали штурм міста. Бої за Катеринослав тривали з 25 грудня по 28 грудня 1918 року, в ході яких місто було захоплено махновцями, а отаман Малашко М. В. за свідченням свідка тих подій Монкевича Б. Г. під час боїв отримав поранення в ногу. Сам отаман залишив спогади про оборону міста (події 27-31 грудня 1918 року), що були надруковані у газеті «Республіканець»*:

«27 [грудня] о 7 годині ранку черговий старшина Шерстюк коротенько доложив, що зі сторони Амуру без повідомлення вскочили на ст. Катеринослав паровоз з трьома вагонами і що на вокзалі і в сторону мосту йде стрілянина. Я негайно дав розпорядження вищезгаданому старшині швиденько навести справку в діжурного станції, що то за паровоз

*Це текст оригіналу і в ньому збережені орфографія, стилістика та граматики викладу.

з вагонами, а сам не гаючись пройшов до вокзалу в'яснити в чому річ. Але я тут зустрівся з охоронником Запорізької залізниці, який тільки й міг сказати, що перон вокзалу і зала першої і другої каси захоплені махновцями. Я зараз же побіг до пішого містка і звідти побачив, що броневий потяг № 1 оточено махновцями і йде стрілянина. Тут в'яснилося, що пробратися до броневого потягу не можливо.

В цей час від по чекальні 4-ої кляси почали перебігати до проспекту якісь люде з рушницями і кулеметами. Дізнався що це махновці. Я зараз же добрався до свого штабу, Провіантська, ч. 2, гостиниця «Пасаж», щоб звідсіль задержати противника і не дати йому змоги продвигатися по Проспекту. Коли я добіг до рога Провіантської, то побачив, що вся старшина вже на ногах, виставили кулемети, а одного послали до мосту. Передавши старшині, що вокзал захоплений і що сюди направляються махновці, я віддав наказ нікого не пропускати зо сторони вокзалу і мосту.

На випадок невидержки отступать в середину будинку і держатися доки не прибуде підмога, а сам хутко рушив до Головного Штабу. В цей час махновці перебралися зі сторони Крестової вул. і схопивши одного козака (обманом) почали його обеззброювати. Я підійшов до них і запитав: – А що це ви товариші робите? – А ето казака обезоруживаем, – підтвердили свої слова нецензурною лайкою.

Побачивши таку небезпеку, я швидко направився по правій стороні Проспекту в напрямку Головного Штабу. Але тут мене почали перебігати, так що мусів повернути проти рундуків наверх. Я обігнув Проспект верхньою вулицею, прийшов в готель «Асторію» і повідомив головного отамана про те, що махновці зайняли вокзал та наступають вверх по Проспекту. Тимчасом послав старшину Калениченка до Феодосійських казарм сповістити полк. Козиря, а сам побіг сповістити другу окрему сотню куреня Хмельницького, яка містилася в будинку бувшому губернаторському. 2 сотня, де був сотником Ігнатенко, негайно виступила до Асторії.

В цей час вже появилися передові шайки махновців з кулеметами і рушницями. Главарь шайки їхав верхом на коні по рогу Садової, держачи в руках чорного прапора з написом: «Да здравствует анархия», який кричав: «Товарищи сдавайтесь! Вас уже обошел 22-й полк. Вы в кольцо. Не стреляйте, мы такие же как вы!», – а тим часом стріляв в козаків. Мені видно було, що до нього пішов парламентар.

Далі мені сказали, що махновці зайняли Клубну вулицю і тіснять козаків. Я побачивши небезпеку, вихопив пістоля, подав команду стріляти з протилежного рога, а сам з 10 козаками пішов у наступ. Козаки щиро пішли слідом і в дві хвилини Клубна була чиста. Крім того з Англійського клубу стріляло в нас два кулемети. Прогнавши бандитів униз, я повернувся до угла Садової і разом з Савченком пішов в атаку ще по Садовій, де зараз удалось захопити один кулемет, котрий негаючись привели в порядок.

Савченко продовжував наступ вверх, а я тим часом пішов в атаку вниз понад Яківлевським сквером. Тут я зустрів великий опір зо сторони бандитів, які засіли з кулеметами в будинку Яківлевського скверу і обстрілювали козаків.

Ми поставили кулемета на розі банку і під його прикриттям з криком «Слава!» заняли Яківлевський сквер і тут було взято особисто мною два кулемети і одного червоного прапора. Кулемета, червоного прапора і полонених одіслав до штабу. Я помітив, що на розі Клубної стоїть солдат, але невідомо чий. Обігнувши кругом я уловними знаками дізнався, що це був наш. Таким чином та позиція була взята.

Коли я йшов вулицею, щоб дізнатися хто був на розі вулиці, то зустрів раненого отамана Гулого, який йшов до штабу».

3 січня 1919 р. Отаман Малашко.[17; 18, с. 7]

Але махновці недовго господарювали у Катеринославі. 2 січня 1919 року Загін Донецького кряжу Малашка М. В. разом з іншими українськими частинами звільнили місто. У січні 1919 року Малашко М. В. імовірно відійшов від командування Загоном Донецького Кряжу, бо його місце зайняв сотник Гудвіло.

У Катеринославі Малашко М. В. знаходився нетривалий час, оскільки 26 січня 1919 року місто захопили більшовики. Отаман зникає на тривалий час і немає інформації: чим він займався до самої осені 1919 року. [5, с. 201; 19]

Восени 1919 року Малашко М. В. організував і очолив Катеринославський Кіш Повстанських козачих військ, який діяв на території Верхньодніпровського, Катеринославського, Криворізького повітів Катеринославської губернії. Він також виступив одним з організаторів загального повстання проти російських окупантів у цих повітах під українським прапором. Водночас в район оперування кошу Малашка М. В. прибули частини Революційної Повстанської Армії України Махна Н. І.

В зв'язку з цим у Катеринославі 17 листопада 1919 року Революційна Рада РПАУ провела збори, на яких обговорювався союз махновців з кошем Малашка М. В. Підсумком обговорень стало те, що 22 листопада 1919 року в газеті «Повстанець» Малашко М. В. випустив зі зверненням, де наголосив, що його повстанці будуть боротись з генералом Денікіним, а Нестера Махна малашковці назвали «батьком» і вітали, як «брата по зброї...». Союз малашковців з махновцями тривав теж недовго. Вже на початку 1920 року Катеринославщину повністю захопили більшовики. [5, с. 201; 19]

Бажаючи зберегти свої частини та врятувати своїх повстанців від переслідування, Малашко М. В. у січня 1920 року пішов на співпрацю з більшовиками і отримав від них дозвіл на формування Особливої української бригади 45-ї дивізії 14-ї армії РСЧА. Бригаду поповнювали переважно його ж повстанці.

В той самий час Малашко М. В. вже покинув ряди УПСР і перейшов до Української Комуністичної Партії – боротьбистів та навіть обіймав посаду заступника голови Катеринославського губкому УКП-боротьбистів. Окрім цього в волосних рядах, де стояли частини Малашка М. В., були розіслані циркуляри щодо впровадження на тій місцевості викладання на українській мові. Не встигла бригада почати своє формування, як більшовики почали вимагати від Малашка М. В., щоб він вивів її на фронт, Отаман всіяко цьому опирався. [5, с. 201; 19]

В кінці січня 1920 року більшовики заарештували Малашко М. В. в Олександрії, і хотіли перевезти у Кременчук до штабу дивізії, але під час перевезення, повстанці звільнили свого отамана. Після звільнення Малашко М. В. вирушив у штаб своєї бригади у село Софіївку, де оголосив загальне повстання проти більшовиків. В ніч з 6 на 7 березня повстанці на чолі з Малашком М. В. захопили місто Верхньодніпровськ. В місті вони вбили 26 радянських працівників і захопили у скарбниці 12 млн. карбованців. Повстанців переслідували більшовики і в районі села Альферова загін Малашко М. В. був розбитий, а сам отаман захворів на тиф і був вимушений переховуватись.

2 квітня 1920 року хворого отамана Малашко М. В. більшовики схопили його у Кам'янському, де він переховувався. 10 квітня 1920 року Катеринославська губерньська ЧК засудила Малашко М. В. до розстрілу. Вирок був виконаний у цей же день. [5, с. 202; 19]

ДЖЕРЕЛА

1. Белаш А. В., Белаш В. Ф. «Дороги Нестора Махно». Киев: РВЦ «Проза», 1993.
2. ДАДО. Фонд № 467, Оп. № 1, Спр. № 2
3. ДАДО. Фонд № 249, Оп. № 1, Спр. № 14
4. РГВИА, Члены Рады Всеукраинских войсковых депутатов, Фонд; №2003, Описание № 1, Дело: №693
5. Провідники повстанського руху Придніпров'я (за матеріалами органів державної безпеки): збірник документів / упоряд.: Юрій Пахоменков, Олександр Чепурко; вступна стаття проф. Дмитра Архірейського. – Дніпро: «Герда», 2021. – 288 с. ISBN 978-617-7639-69-4
6. Сумишин Ю. С. Побелов А. И. «Свидетели времени». Историко-сфагистический очерк – Луганск: «Виртуальная ревльность». 2004. - 308 с
7. Летопись революции. Журнал по истории КП(б)У и Октябрьской Революции на Украине / Истпарт Центрального Комитета Коммунистической партии (б) Украины. – № 5-6 (26-27): сентябрь-декабрь. – Х.: Государственное издательство Украины, 1927. – 467 с.
8. Газета: Луганская правда, №74, 07.11.1924Луганськ.

9. Часопис - Нова Рада, 10.10.1919 Львів.
<https://web.archive.org/web/20201111144918/https://zbruc.eu/node/92734>
10. Часопис - Нова Рада, 11.10.1919 Львів.
<https://web.archive.org/web/20201111144918/https://zbruc.eu/node/92734>
11. Газета: Голос, №5, 22.03.1942. Берлін.
12. Борьба за октябрь на Артемовщине : сб. воспоминаний и ст. / с предисл. и под ред. М. Острогорского; Отд. по изучению истории партии при Артем. окр. ком. КП(б)У. – [Харьков]: Пролетарий, 1929. – 391 с.
13. Летопись революции. Журнал по истории КП(б)У и Октябрьской Революции на Украине / Истпарт Центрального Комитета Коммунистической партии (б) Украины. – № 4 (13): июль-август. – Х.: Государственное издательство Украины, 1925. – 188 с.
14. Ярослав Тинченко. Армии Украины 1917—1920 гг. — М.: «Восточный горизонт», 2002
15. Наше Слово. - 1973. - ч. 3: Ісакові Мазепі на вічну пам'ять Мюнхен-Лондон, 1973 224 с.
16. Колос Г. А. Заметки о подпольи и вооруженной борьбе, 1918-1919 г. - Днепропетровск, 1927. Описание. Библиографическое описание. Колос, Г. А. Заметки о подпольи и вооруженной борьбе, 1918-1919 г. / Г. А. Колос ; Истпарт ОК КП(б)У. - Днепропетровск : Б. и., 1927. – 47 с.
17. Газета «Республіканець», 03.01.1919 Катеринослав.
18. Журнал «Літопис Червоної Калини» Ч. 9 від вересня 1935 року. Видавництво «Червона Калина», Львів.—27 с.
19. Пахоменков Юрій. Мелашко Михайло Васильович. Останній бій отамана Мелашка. Напад повстанців на Верхньодніпровськ (березень 1920 р.)
<https://www.dnipro.lib.dp.ua/revolyutsiya,%20povstans%CA%B9kyu%20ru kh,%20otamani>
20. Газета «Голос селянина» Луганськ. 10.10.1917